

BAÁN BEÁTA

A KÉK KÁPOLNÁTÓL A PIROS TEMPLOMIG**Mementó: Baán László 1888-1978**

Megírni a Nagyapám életrajzát? Mi sem könnyebb ennél. Vagy mégsem? A feltóduló emlékek ezernyi darabjától nem tudok tárgyyszerű lenni. Adatokat, tényeket kellene felsorakoztatnom, de nem megy...

Valamikor a 60-as évek elején vitt el először Boglára. Végeláthatatlan lépcsősoron, rekkenő melegben baktattunk fel a Vár-dombra a kápolnához. A Kék kápolna akkor még málló vakolatú és szürke volt. Azt mondta, fontos tudnom, hogy honnan jöttem. Ha figyelek, ma megtudhatok mindent. Mesének véltem. Minden nap mesélt. Azt gondoltam, ez a nap sem más, mint a többi, csak közben kirándulunk.

Álltunk a bezárt ajtó előtt, s Nagyapa azt mondta, ott bent vannak a nagyszülei eltemetve. Sárszegi Baán Gáspár és rendesi Bárány Janka.

Gáspár 1849-ben, mint főszolgabíró Noszlopy Gáspár mellett a katonaállítás lelkes szószólója és szervezője volt. Álltunk a kápolna előtt, fogta a kezem és mesélt.

Nikláig mesélt. Berzsényi sírja már ismerősnek tűnt, bár sose jártam ott. Az obeliszk körül félkörben a Korenika-sírok. Csupa ismeretlen nagy-nagybácsi. A dédszülők, thúrmezei Korenika Sándor, – vagy ahogy Berzsényi emlegette leveleiben – a Kronekker Samu, és Thulmon Anna sírját már nem találtuk. A nagyszülők a századfordulón Tamásiba költöztek. Akkor, a 60-as évek elején meg sem fordult a fejünkben, hogy a 48-as honvéd Korenika Miklós sírja nagy-nagynéném Túrmezei Erzsébet közbenjárására nemzeti emlékhely lesz majd 1998-ban.

Nagyapa mesélt. Gyerekkora nyarait Niklán töltötte. Nagyapám nagyszüleinek életén keresztül ismertem meg 1848-49-et és Berzsényi Dániel költészetét.

Sárszegi Baán Lajos szolgabíró és thúrmezei Korenika Amália második gyermeke, sárszegi Baán László Gáspár Miklós Kálmán 1888. február 13-án született Lengyeltótiban.

A születése pillanatában biztos volt a jövője: mint első fiú – később kiderül majd, hogy egyetlen – apja után a tóti járás szolgabírója lesz majd, s igazgatja a birtokot. Hét éves volt nagyapám, amikor meghalt az édesapja. Szépen hangzana, hogy nagyapám mindenáron tanítani akart, s így lett pedagógus, csakhogy nem igaz. A kényszer vitte a pályára. Hat testvére közül a legkisebb alig pár hónapos volt, amikor megérkeztek a végrehajtók, ugyanis dédapám mindent elkártyázott, elmulatott. Nagyapámnak olyan foglalkozást kellett választania, ami minél előbb pénzkeresethez juttatja. Nem érzett elhivatottságot. Talán nem is tudta felfogni, mi történt. Az apja vére volt, bohém, szerette az életet, s tudott is élni.

Tizenvalahány évesen szabadcsapatot szervezett a búr háborúba, ahová végül ketten indultak el a barátjával. Szerencsére Balatonkilitinél utolérte őket a rokonság. Sorban csapták ki az iskolákból, szabad gondolkozását, öntörvényűségét nem tudták, vagy talán nem is lehetett tolerálni. Végül keresztapja, gróf Jankovich László odahatott. Na nem nagyapámra, hanem a csáktornyai tanítóképzőre, ahol nagyapám aztán tanítói oklevelet szerzett. Szeretett odajárni, csak a magatartása hagyott némi kívánnivalót maga után. Azt mondta, Zrínyi miatt volt ott jó. A levegőben érezni lehetett

Zrínyit. Ma is őrzök egy képet 1902-ből: a tanítóképzősök Zrínyifalván, a Zrínyi halálának helyét megjelölő obeliszk előtt.

Fiatal tanítóként Somogyban kezdett dolgozni, először Kéthelyen, majd hazament Lengyeltóti. A tóti időből őrzök egy laptervet, a Brácsást. Hogy lett-e belőle lap, nem tudom.

1910-ben jelent meg először nyomtatásban szerzeménye, a kor divatjának megfelelően: magyar nőta, A Balaton mellől címmel.

Közben kitanított a húgait. Valamennyien pedagógusok lettek. Hivatástudatot ébresztett bennük. Addigra már ő is elhivatottságot érzett. Kedvenc húga, Sárika óvónő volt Nagyvázsönyben. Rendszeresen látogatta. 1914 márciusában „szépirodalmi, szellemi és művészeti szaklap” kiadását tervezte Nagyvázsöny és vidéke címmel. A lapterv megvan. Közelebb akart költözni húgához, ezért pályázta meg a nagyhantosi állást. Itt ismerte meg későbbi nagyanyját, Drexler Máriát. Megnősült, apám és nagybátyám ott születtek.

1918-ban a frissen alapított balatonfüredi plébánia első papja, Luttor Ferenc 1919 novemberében nyilvános pályázatot hirdetett a megüresedett katolikus kántortanítói állás betöltésére. Ezt az állást pályázta meg nagyapám, majd pedig decemberben el

is foglalta. Szükségiskola, szükséglakás, szükségtemplom jellemezte a 20-as évek elejét. Örökmozgó nagyapámnak volt mit tennie. Először katolikus dalegylet szervezésébe kezdett, de nem járt sikerrel. Aztán lefoglalta a templomépítés, pontosabban: az orgona beszerzése.

Azt mondják, gyönyörűen orgonált. A hideg téli hajnalokon gyapjúsállal takarta le a billentyűket, és a sálon keresztül játszott. Én már csak a 9 ujjas orgonajátékára emlékszem. A jobb kezén a kisujja elfagyott, görbe maradt, nem tudta használni. Ahogy később a hangját sem. Az 50-es években rákos daganat miatt eltávolították a hangszálait,

énekelni többé nem tudott, suttogva beszélt. Én már ilyenek ismertem. Azt mondta, kántorként túl sokat temetett hóban, fagyban, attól ment tönkre a hangja. Apu szerint a napi 3 doboz Románctól. Haláláig szívta.

Eleinte a nagymisére, a 10-esre mentünk, aztán 80 éves korától már csak a kismisé, a fél 12-est vállalta. Kicsi koromban a „piros templomba” jártunk, később a „kerek templomba”. Emlékszem, ha a „kórus” nem énekelt tisztán, lecsapta az orgona fedelét, le nem ütött egyetlen hangot sem, megfogta a kezem, és otthagytuk a misét.

Az iskola felépülésével (1928) nagyapámék lakáskörülményei is javultak. A piros iskola emeletén 3 szobás lakásuk lett, a földszinten voltak a tantermek. Nagyapám 1-6. osztályig tanított. Tavasztól őszig minden szabadidejét hatalmas virágoskertjében töltötte.

Később a gyermeklétszám növekedésével a lakásból is tanterem lett, nagyapámék ismét költöztek, ezúttal a régi, már lebontott vasúti óvoda épületébe. A II. világháború alatt kapta szolgálattelakás-ként a Petőfi u. 22 számú házat, (most Club Imola). Én már odaszülettem. A ház köré parknak beillő virágoskertet varázsolt. Haláláig gondozta, kapálta, locsolta a növényeit.

Annyi mindent csinált élete során... Mikor? Aludni járt csak haza.

Hajnalban a hálóingre felvette a kabátot, leorgonálta a hajnali misét, hazament, felöltözött, reggelizett, ment tanítani. Délben ebéd, és pihenés, fekvés legalább fél órát. Aztán ismét tanítás, ha nem a pirosházában, akkor az Iparitanonc-iskolában, vagy tanfolyamokon. Szemléltetőeszközöket készített, térképet rajzolt másnapra. Hazament még az „esti műszak” előtt, de csak azért, hogy virágot tűzzön a gomblyukába, aztán a dalkör, vagy az újság következett. A napot valamelyik pincénél fejezte be. Soha nem ivott vizet.

Egyszer kiszámolta – már nem emlékszem az eredményre –, hogy az a bormennyiség, amit megivott hány évig hajtana a Kubicek malmot. Azt mondta, így tartja egyensúlyban az ereit: cigarettával és borral, az egyik szűkíti, a másik tágítja az ereket. Soha nem láttam még csak spiccesnek sem.

Egyházi és világi zenét szerzett, nótái megjelentek nyomtatásban. A Balatonfüred című hetilapot közel 20 évig szerkesztette. Rajzolt, festett. Vezette az Iparos Dalkört és a Vegyeskart. Bizonyára nem rosszul, hiszen a Római Katolikus Vegyeskar 8 hónappal a megalakulása után 1930. március 21-22-én a siófoki Országos Dalosünnepélyen a 28 dalárda versenyében az ezüst serleget nyerte.

Az Iparos dalkört 1922-től vezette. Büszkén emlegette, hogy velük adott szerenádot Tagorénak.

Tagja volt egyesületeknek, köröknek és rendszeres látogatója a Nagy vendéglőnek (ma: Arany Korona). A nagymise alatt kétszer ment át: a szentlecke egy fröccs, az evangélium és a prédikáció három nagyfröccs – mondta.

1948-ban megkapta az értesítést, hogy államosították az iskolát. Még aznap kérte a nyugállományba helyezését. 60 éves volt, több, mint 40 évet tanított. A művészetek, a tanítás volt az élete. Hogy élte meg az államosítást?

Mindig azt mondta nekem: köss békét magaddal, ez a legfontosabb. Ha sokáig akarsz élni, ne idegeskedj, füredi bort igyál és füredi levegőt szívd. Aztán kiment a kertbe, szakított egy virágot, a gomblyukába tűzte, rágyújtott és lassan, komótosan kiment a kapun.

Tudtuk, hová megy. 70-80-90 évesen már nem járt vendéglőkbe. A bort és cigarettát én hoztam neki. A vasárnapi misére ment csak, meg minden szerdán délután .. virággal a gomblyukában ... valahová, máshová.

Azt mondta, az ember egyszer lesz szerelmes életében és az a sírig tart. Nem volt igaz: az ő szerel-

mük a síron túl is tartott. Valamikor 1922-ben kezdődött: bővíteni kellett a tantestületet, sok volt a gyerek. Az új tanító fiatal volt, és történetesen nő. Nagyapám lelkes rajongója volt a szépnemnek, apu sok kalandjáról mesélt. Ábrándos kék szemére tisztán emlékszem. Magas volt, öregén is jó alakú. Széptevései nem maradtak viszonzatlanul. Akkor, 22-ben azonban a szerelem érte el. Valahogy fennmaradt Bözsi néni egyik szerelmes levele, őrzöm ma is. Amikor íródott, nagyapám már közel járt a 80-hoz.

Minden szerdán hozzá ment. Néha elvitt engem is, de otthon nem volt szabad megmondanom, hol voltunk. Pedig tudta az egész család. Közel 60 évig játszották a játékot: nagyapám azt mondta, jár egyet, levegőzik, a család pedig úgy tett, mintha elhinné.

Bözsi néni olvasnivalót adott nekem, aztán meg lehetett vele beszélni a könyvet. Nagymama halála után néhány évvel, valamikor a 70-es évek elején megkérdeztem Nagyapát, miért nem veszi el Bözsi nénit. Azt mondta, ez szerelem, ezt nem szabad házassággal elrontani.

Bözsi néni íróasztala, ahol nagyapám annyi verse íródott, ma a Helytörténeti gyűjteményben áll. A zongora, Bözsi néni zongorája, amelyen a dalok, egyházi énekek születtek, nem tudom, hol van. Az illem, a jól neveltség, prűderia, álszemérem nem engedte, hogy nyíltan beszéljünk erről a szerelemlről, pedig nagyapám életének fontos része volt, inspiráló erővel hatott rá. Minden Pünkösdkor a nagymisén felcsendült az orgonán a Piros Pünkösöd napján imádkoztam érted kezdetű magyar nóta. Az egész templom tudta, hogy nagyapám még mindig szerelmes, mert ez Bözsi néninek szólt. Soha egyetlen plébános sem tette szóvá a magyar nótát. Hozzá tartozott nagyapámhoz és a Pünkösödhöz, na és persze 60 év alatt megszokták.

Én már a szeretetté csendesült szenvedélyt ismerem. Soha egy pillanatig sem tudtam elítélni a kapcsolatukat. Úgy éreztem, nagyapám mindenben fellettem áll, nincs jogom ítélkezni.

Nyugdíjas korában hajnalban kelt, rágyújtott, megivott gyors egymásutánban két kávét, aztán kiment a kertbe. Jó időben egész nap kint volt. Az ebédet, vacsorát percnyi pontossággal kellett tálalni. Télen rajzolt, alkalmi verseket, meséket írt nekünk, az unokáknak, keresztretjtvényt fejtett, vagy zongorázott. Este beszélgettünk. Évekig egy szobában laktam vele.

Influenza döntötte ágynak, aztán már semmilyen nógatásra nem kelt föl. Ültem a földön az ágya

előtt, könyörögtem, hogy jöjjön, próbáljunk sétálni. Azt mondta, a gazdagok sétálnak, mi legfeljebb járhatunk egyet. Tudtam, nem kel fel többé. Sírtam. Ne hisztériázz, egyet még sétálok, nem most, majd ... hamarosan ... kifelé az életből. Elég volt belőle – intézett el egy legyintéssel.

Egyre rosszabbul lett, be kellett vinni a veszprémi kórházba. Az agya kristálytisza volt mindvégig. A látogatásaimkor újabb és újabb ötletekkel álltam elő, hogy rávegyem: keljen föl. Nem érted, hogy meg akarok halni? És én nem akartam érteni.

1978. március 22. volt, a névnapom. Balatonlellén anyai nagyanyámat temették. Emlékszem, hideg, nyirkos idő volt.

Aznap halt meg a nagyapám a veszprémi kórházban.

Mi lehetett volna belőle, ha csak egyetlen dolog érdeklí, s nem ezerféle? Ha nem éjszakázik örökké? Talán tananyag az iskolában.

Nem ezt választotta: boldog volt, örökké vidám, jó kedélyű, bohém. Élte az életet, s nem hagyta, hogy elmenjenek mellette az évek.

Egyszer úgy fogalmazott valaki: a nagyapám

gomblyukában a virág szimbólum, az egész életét szimbolizálja.

Négy éves voltam, amikor megtanított olvasni. Tíz évesen olyan alapműveltség birtokába juttatott, amelyet más középiskolás korában szerez meg. A véremmé vált az irodalom, a zene, a képzőművészet. Öt évesen elhatároztam, néptanító leszek, mint ő. Népművelő lettem.

Mindmáig beszélgetni járok ki hozzá a temetőbe. Szükségem van rá.

Szétesztotta a tehetségét az unokák, dédunokák között. Mindenki kapott tőle, belőle valamit. Unokatestvérem irodalmi folyóiratot szerkeszt New Yorkban, unokaöcsém Stockholmból küldi a verseit, az öcsém valamikor festett és újságot szerkesztett, és persze ír – önmagának.

Nézem a kisebbik lányomat, ahogy a kottáért nyúl... ugyanaz a mozdulat ..., vagy ahogy a zongorához ül ... pedig soha nem látta a nagyapámat.

Bennünk van az örökség: szépen elosztotta magát közöttünk ... Mindenkinek jutott egy kis darab belőle Nekem a legtöbb: én kaptam a virágot a gomblyukából ...